

توسعه شهرها و مسائل محیط زیست

دکتر اصغر ضرابی

استادیار گروه جغرافیا دانشگاه اصفهان

چکیده

بیشتر کشورهای رشد اقتصادی را عامل توسعه می دانند. اغلب کشورهای پیشرفته و در حال توسعه، صنعتی شدن را به عنوان یکی از راههای توسعه و رشد اقتصادی انتخاب نموده‌اند. رشد صنعتی رابطه مستقیمی با شهرنشینی دارد زیرا صنایع نیاز به نیروی انسانی متخصص و تأسیسات زیربنایی دارند. این تأسیسات و نیروی انسانی در شهرها و مخصوصاً شهرهای بزرگ یافت می‌شوند. پس رشد صنعتی کشورها مخصوصاً کشورهای جهان سوم همراه با رشد سریع شهرنشینی می‌باشد. تمرکز جمعیت و صنعت در شهرهای بزرگ باعث از بین رفتن محیط زیست پرورنده و تخریب آن را همراه داشته است. هدف اصلی این مقاله بررسی معضلات زیست محیطی شهرها می‌باشد و نهایتاً راهکارهایی برای حفظ محیط زیست شهری ارائه خواهد داد.

مقدمه

در دهه ۱۹۶۰ اغلب کشورهای عقب مانده رشد اقتصادی را عامل توسعه دانستند^(۱) برای به دست آوردن رشد اقتصادی اغلب کشورهای عقب مانده و یا در حال توسعه رشد صنعتی را برای توسعه انتخاب نمودند. رشد صنعتی نیاز به سرمایه گذاری و نیروی انسانی متخصص و تأسیسات زیربنایی دارد و چون این تأسیسات زیربنایی در شهرها و

مخصوصاً شهرهای بزرگ یافت می‌شود پس اغلب صنایع در کنار شهرهای بزرگ شکل گرفتند و باعث رشد بی رویه آنها شدند. تحول در تولید، و مخصوصاً تولیدات صنعتی باعث استفاده و بهره‌برداری از طبیعت شده و با پیشرفت روز به روز اختراعات بشری و اکتشافات و دانش پزشکی و بالارفتن بهداشت عمومی مردم، جمعیت شهرها رو به تزاید گذاشت.^(۲)

از طرفی توسعه ارتباطات و گسترش راهها و خدمات جدید در روستاها باعث تحول در روستا گردید و چون روستایان خواسته‌های جدید خود را در روستاها به دست نمی‌آورند به سمت شهرها و مخصوصاً شهرهای بزرگ هجوم آورده و باعث گسترش جمعیت شهرها شدند. نتیجتاً شهرها و مخصوصاً شهرهای بزرگ، به عنوان بهترین مراکز برای اشتغال درآمدند. شغل و شانس زندگی بهتر در شهر، جاذبه اصلی برای مردمی است که در زمین کار می‌کنند و از این نظر مهاجرت به عنوان یک مسأله اقتصادی مطرح است. در بسیاری کشورهای جهان سوم، در حالی که هنوز میلیونها فرد به دنبال کار می‌گردند، ماشینهای (سرمایه بر) جای مردم را می‌گیرند و این یکی از مسائل بزرگ مهاجران بی مهارت شغلی می‌باشد. بسیاری از صنایع به جای ایجاد شغل برای مهاجران شهرها، ماشینهایی را وارد می‌کنند که سرمایه و ارز زیادی از کشور را مصرف می‌کند. برای صاحبان صنایع، ارزاتر است که از ماشین آلات استفاده کنند تا اینکه نیرو تربیت نمایند. مهاجرین روستایی به علت عدم آگاهی و نداشتن دانش فنی و تخصصی به صورت کارگر ساده شهری یا بیکار و فقیر شهری درآمده و به رشد حاشیه نشینی شهری کمک کرده‌اند.

روند شهرنشینی در جهان

شهر و رشد شهرنشینی در جهان که نتیجه نوع زندگی انسانها می‌باشد قدمت ۷الی ۹ هزار ساله دارد. کمتر از ۲۰۰ سال رشد شتابان به خود گرفته است. تا سال ۱۸۰۰ جمعیت جهان ۹۷ درصد روستایی بوده است. اوائل قرن بیستم، ۸۶ درصد جمعیت جهان روستایی بوده‌اند. از طرف دیگر نسبت جمعیت شهرنشین جهان در شهرها ۱۰۰۰۰۰ و بیشتر به ۵/۵ درصد اضافه شده است. ۱۳/۶ درصد در شهرهای ۵۰۰۰ و بوشر زندگی

می‌کنند. (۳)

خواهد شد.

۵۱:۵۱:۵۱

در دهه ۱۹۸۰ روند رشد شهرنشینی در جهان تغییر کرده است. اگر به جدول شماره یک توجه نمایید مشاهده می‌شود که جمعیت شهرنشین جهان در سال ۱۹۹۰ به ۴۵/۹ درصد رسیده و در سال ۲۰۰۰ به ۵۱/۳ درصد خواهد رسید که بیش از نیمی از جمعیت جهان می‌باشد. کشورهای توسعه یافته در سال ۱۹۲۰ دارای ۳۸/۷ درصد شهرنشینی بوده‌اند که در سال ۲۰۰۰ این رقم به ۸۰/۳ درصد خواهد رسید که تقریباً بیش از دو برابر خواهد شد در حالی که جمعیت کشورهای عقب مانده مابین سالهای ۱۹۲۰ تا ۲۰۰۰ از ۸/۴ به ۴۲/۵ درصد خواهد رسید که بیشتر از پنج برابر می‌باشد. توجه به جدول مذکور نشان می‌دهد که تا سال ۲۰۰۰ که به آن نزدیک هستیم کلیه کشورها مخصوصاً کشورهای پیشرفته، امریکای شمالی، کشورهای اروپایی، استرالیا و نیوزلند، جمعیت شهرنشینی آنها از مرز ۸۰ درصد خواهد گذشت. با اینکه هنوز نیمی از جمعیت کشورهای عقب مانده و یا در حال توسعه در روستاها زندگی می‌کنند ولی رشد شتابان جمعیت شهری در آنها بسیار زیاد می‌باشد. به عنوان مثال کشورهای افریقای در ظرف مدت ۸۰ سال (بین ۲۰۰۰-۱۹۲۰) از ۷ درصد به ۴۲/۵ درصد رسیده اند یعنی بیش از ۶ برابر افزایش یافته‌اند. به همین ترتیب در کشورهای دیگر جهان سوم رشد شهرنشینی چندین برابر رشد شهرنشینی کشورهای پیشرفته می‌باشد. تغییر زندگی روستایی به شهری در حال گسترش می‌باشد. مهاجرتهای توده‌ای از روستاها به شهرها در حال گسترش است و روز بروز به آن افزوده می‌شود.

اغلب مهاجران فقرا روستایی هستند که به فقیران شهری تبدیل شده‌اند.

در وقت بی‌قراری

بها می‌رفت، لیلیه ۹ به نامی آن دل‌بالا، در دستش سیمه و حبه نش

که به در راه، در دلها جلوه، در راه می‌پوشانند، در دستش سیمه و حبه نش

جدول شماره ۱:

در صدر رشد جمعیت شهرنشینی نسبی در جهان مابین سالهای ۱۹۲۰ تا سال ۲۰۰۰ (۴)

مناطق	۱۹۲۰	۱۹۵۰	۱۹۸۰	۱۹۹۰	۲۰۰۰
جهان	۱۹/۴	۲۸/۴	۴۱/۳	۴۵/۹	۵۱/۳
کشورهای توسعه یافته	۳۸/۷	۵۱/۸	۷۰/۷	۷۵/۹	۸۰/۳
کشورهای عقب مانده	۸/۴	۱۶/۲	۳۰/۵	۳۶/۳	۴۲/۵
آفریقا	۷/۰	۱۴/۴	۲۸/۹	۳۵/۷	۴۲/۵
کشورهای امریکای لاتین	۲۲/۴	۴۰/۶	۶۴/۸	۷۰/۷	۷۵/۲
کشورهای امریکای شمالی	۵۱/۹	۶۳/۸	۷۳/۷	۷۷/۲	۸۰/۸
آسیا	۸/۸	۱۵/۷	۲۷/۴	۳۲/۳	۳۸/۹
آسیای شرقی	۹/۰	۱۶/۰	۳۳/۱	۳۸/۶	۴۵/۴
آسیای جنوبی	۸/۵	۱۵/۵	۲۳/۱	۲۸/۱	۳۴/۹
اروپا	۴۶/۲	۵۵/۲	۷۵/۹	۸۲/۴	۸۸/۴
اقیانوسیه	۴۷/۱	۶۰/۶	۷۵/۷	۸۰/۴	۸۲/۹
استرالیا	۶۱/۰۶	۷۴/۳	۸۱/۵	۸۲/۸	۸۳/۷
کشورهای سوسیالیستی	۱۶/۱	۳۹/۳	۶۴/۸	۷۱/۳	۷۶/۱

رشد جمعیت فقیر شهری

رشد طبیعی جمعیت شهری و روستایی در سالهای آینده از مرز ۶ میلیارد نفر خواهد گذشت و توازن بین شهر و روستا را بر هم خواهد زد و مهاجرتهای توده‌ای به شهرها در

آینده بیشتر خواهد شد. (۵)

۵۲: آمارها

بیشتر این مهاجران، روستاییان فقیری هستند که به شهرها مخصوصاً شهرهای بزرگ مهاجرت نموده‌اند با ملاحظه جدول شماره ۲ مشخص می‌شود که فقیران شهری هر روز افزایش می‌یابند. به عنوان مثال در کشورهای در حال توسعه مابین سالهای (۱۹۸۵-۱۹۷۰) یعنی ظرف پانزده سال ۲۲ درصد رشد جمعیت فقیر داشته‌اند که از این مقدار ۱۱ درصد مربوط به جمعیت روستایی و ۷۳ درصد متعلق به جمعیت شهری این کشورها می‌باشد که نشانگر این موضوع است که جمعیت فقیر شهری در کشورهای در حال توسعه جهان رو به زیاد شدن می‌باشد. ۶۴ درصد رشد فقر مربوط به کشورهای افریقایی می‌باشد که از این مقدار ۶۱ درصد مربوط به فقر روستایی و ۸۱ درصد مربوط به فقر شهری می‌باشد. معلوم می‌گردد فقر شهری در کشورهای افریقایی زیادتر از فقر روستایی است. در آسیا کل جمعیت فقیر ۱۱ درصد می‌باشد که ۳ درصد مربوط به رشد جمعیت فقیر روستایی می‌باشد و ۵۵ درصد مربوط به رشد جمعیت فقیر شهری می‌باشد، که بیانگر این مطلب است که جمعیت فقیر شهری چندین برابر جمعیت فقیر روستایی رشد داشته است.

فقر در کشورهای امریکای لاتین ۲۶ درصد رشد داشته که ۲۴ درصد متعلق به جمعیت فقیر روستایی و ۱۱۷ درصد متعلق به جمعیت فقیر شهری می‌باشد. این مطلب نشانگر این است که جمعیت فقیر روستایی در امریکای لاتین کمتر شده و بر جمعیت فقیر شهری اضافه گردیده است. در واقع جمعیت فقیر شهری چندین برابر جمعیت فقیر روستایی است و فقیران شهری همان مهاجران روستایی هستند که به شهرها مهاجرت نموده و تبدیل به جمعیت فقیر شهری شده‌اند. از تجزیه و تحلیل جدول مذکور نتیجه‌گیری می‌شود که مهاجم به شهرها در کشورهای در حال توسعه بسیار زیاد است و اغلب مهاجران فقرای روستایی هستند که به فقیران شهری تبدیل شده‌اند.

جدول شماره ۲:

تغییرات جمعیت فقیر روستایی و شهری در کشورهای در حال توسعه بین سالهای ۱۹۷۰-۱۹۸۵^(۶)

کشورهای در حال توسعه		جمعیت فقیر	جمعیت (میلیون)	درصد تغییرات	
۱۹۸۵ - ۱۹۷۰		۱۹۸۵ - ۱۹۷۰	۱۹۸۵ - ۱۹۷۰	۱۹۸۵ - ۱۹۷۰	
۵۲	۴۴	۹۴۴	۱۱۵۶	۲۲	جمع کل جمعیت فقیر
۵۹	۴۹	۷۶۷	۸۵۰	۱۱	روستایی
۳۵	۳۲	۱۷۷	۳۰۶	۷۳	شهری
افریقا					
۴۶	۴۹	۱۶۶	۲۷۳	۶۴	جمع کل جمعیت فقیر
۵۰	۵۸	۱۴۰	۲۲۶	۶۱	روستایی
۳۲	۲۹	۲۶	۴۷	۸۱	شهری
آسیا					
۵۶	۴۳	۶۶۲	۷۳۷	۱۱	جمع کل جمعیت فقیر
۶۱	۴۷	۵۵۲	۵۶۷	۳	روستایی
۴۲	۳۴	۱۱۰	۱۷۰	۵۵	شهری
امریکای لاتین					
۴۰	۳۶	۱۱۶	۱۴۶	۲۶	جمع کل جمعیت فقیر
۶۲	۴۵	۷۵	۵۷	۲۴	روستایی
۲۵	۳۲	۴۱	۸۹	۱۱۷	شهری

طبیعی است تجمع بیش از حد این جمعیت فقیر شهری ایجاد حاشیه نشینی از یک طرف و استفاده از تکنولوژی جدید برای ایجاد اشتغال از طرف دیگر باعث به کارگیری منابع محیطی اطراف شهرها شده است. فشار بر طبیعت، استفاده از زمینهای کشاورزی اطراف شهرها برای ساختمان سازی و گسترشهای شهری باعث بروز مشکلات تازه ای برای شهرها شده است.

بررسی کشورهای در حال توسعه نشان داده است که در شهرهای بزرگ فقر و نابرابری، بیکاری جرم و جنایت بیشتر گردیده و از هم پاشیدگی اجتماعی را به وجود

آورده است. به دلیل امتداد زیاد و بی‌دریغی و داشتن اقله‌های مختلف، شهرها را بر هم زده و باعث دوگانگی در نظام شهری شده است و از همه مهمتر انسان را با محیط طبیعی اطراف خود بیگانه نموده است.

محیط زیست عامل حیات شهرها

در تعریف اکولوژی آمده است که اکولوژی دانشی است که رابطه‌ی مابین موجودات زنده را با یکدیگر و با محیط زیست اطراف خود ایجاد می‌کند. دخل و تصرف غیرعاقلانه انسان در محیط اطراف خود باعث به هم پاشیدگی محیط شده و موجب تخریب آن گردیده است. بین همه موجودات عالم رابطه‌ی منطقی و معنی داری وجود دارد و دخل و تصرف انسان در محیط طبیعی باعث از هم پاشیدگی این نظم می‌گردد.

طبیعی است شهرها در بهترین زمین‌های کشاورزی شکل گرفته‌اند. بیشتر افراد علاقه‌مند هستند در مکانها با آب و هوای خوب و مناسب سکونت گزینند. بدین جهت درختان را قطع نموده و به ساخت و ساز می‌پردازند. غافل از اینکه بریدن درختان باعث تخریب محیط زیست می‌گردد موجب کویرزایی می‌شود. اگر به شهرهای بزرگ ایران توجه کنید مشاهده خواهید کرد که اغلب ساخت و سازها با تخریب باغات و زمین‌های کشاورزی همراه بوده است. غافل از اینکه تخریب و بریدن درختان باعث تخریب محیط می‌شود.

تحولات صنعتی اگر چه مشکلات انسانها را حل نموده است ولی تجمع صنایع در کنار شهرها باعث آلودگی هوا شده است. قدر مسلم آلودگی هوای شهرها باعث بروز بیماریهای تنفسی و اختلالات عصبی می‌شود. رابطه انسان با محیط اطراف خود یک رابطه سیستماتیک می‌باشد در واقع هم انسان می‌تواند بر محیط اطراف خود تأثیر بگذارد و هم محیط اطراف می‌تواند در زندگی انسانها مؤثر باشد.

در اثر بحران کمبود مسکن در شهرها مخصوصاً شهرهای بزرگ مرتفع‌سازی باعث شده که سطح مفید سکونتگاهها کم گردد. آپارتمان‌نشینی و زندگی در طبقات مرتفع

ساختمانی باعث بروز مشکلاتی از قبیل، تنگ و تاریک بودن ساختمانها، عدم فضای کافی برای تحرک انسانها می‌گردد.^(۷)

استفاده نامناسب از مصالح ساختمانی و عدم توجه به صرفه جویی در انرژی ساختمانی باعث به هدر دادن منابع موجود در شهرها شده است.

گسترش بی‌رویه شهرها به اراضی کشاورزی و جنگلها تجاوز نموده و باعث تخریب آنها می‌گردد. بی‌توجهی به خدمات زیربنایی و خدمات عمومی شهری باعث بروز کمبودها و فشارها بر تأسیسات موجود می‌شود. به عنوان مثال اخیراً بلند مرتبه‌سازی در شهر تهران شروع شده و شهرداری بدون توجه به مسائل اجتماعی و خدمات شهری و تأسیسات زیربنایی مبادرت به صدور مجوز ساخت و ساز می‌نماید که در آینده‌نه چندان دور باعث بروز مشکلاتی برای شهر خواهد شد.

بی‌شک محیط زیست شهری را باید در زمره اساسی‌ترین عوامل پایداری حیات طبیعی و انسانی در شهرنشینی به شمار آورد و عدم حفظ و جراست آب و خاک، هوا و فضای سبز شهری باعث به خطر انداختن حیات انسانها می‌گردد.^(۸)

راهکارهای مناسب برای حفظ محیط زیست شهری

شکی نیست که توجه به محیط زیست طبیعی در شهرها باعث زیبایی، بهره‌برداری سالم از محیط و نهایتاً حفظ محیط زیست برای نسلهای آینده خواهد شد و در سالهای اخیر برای حل مشکلات زیست محیطی شهرهای بزرگ، برنامه‌ریزان شهری طرحهایی را ارائه داده‌اند. راهکارهای ارائه شده عبارتند از:

۱- حفظ محیط زیست شهری در گرو حل مشکلات منطقه‌ای می‌باشد بدین منظور که با سرمایه‌گذاری در مناطق دیگر مخصوصاً شهرهای درجه دوم می‌توانند مشکلات و معضلات شهرهای بزرگ را کم نموده و از فشار به محیط اطراف آنها بکاهند.^(۹)

۲- بعضی از برنامه‌ریزان شهری معتقدند که توجه به مسائل انسانی و ارزشهای اجتماعی مقدم بر استفاده از تکنولوژی می‌باشد و باید برای انسان و کرامت انسانی ارزش قائل شد. بالا بردن کیفیت زندگی انسانها باعث سلامتی شهر خواهد شد.

۳- بعضی از برنامه‌ریزان منطقه‌ای بر این عقیده‌اند که توجه به روستاها و شهرهای کوچک می‌تواند از مهاجرت بی‌رویه به شهرهای بزرگ جلوگیری نماید. البته جلوگیری از مهاجرت به شهرهای بزرگ امری غیرممکن است ولی می‌توان به این مهاجرت جهت داده با ایجاد اشتغال در شهرهای کوچک و متوسط زمینه مهاجرت را بدین شهرها فراهم نمود و از رشد بی‌رویه شهرهای بزرگ جلوگیری به عمل آورد که نهایتاً باعث حفظ محیط زیست شهری خواهد شد.^(۱۰)

۴- از رشد صنایع در شهرهای بزرگ باید جداً جلوگیری شود و محدوده شهرها را با کمربند سبز پوشاند.

۵- ایجاد سکونتگاههای برون شهری و ایجاد تسهیلات حمل و نقل برای ساکنان آن می‌تواند از رشد بی‌رویه اطراف شهرها جلوگیری نمایند و استفاده از وسایل حمل و نقل عمومی با سوخت غیر فسیلی مانند برق یا انرژی خورشیدی برای شهرهای بزرگ بسیار ضروری است.

۶- در برنامه ریزی‌های شهری به عوامل اجتماعی و فرهنگی و طبیعی توجه خاص شده و رابطه انسان با محیط آن کاملاً حفظ گردد.

۷- در پروژه‌های شهری مطالعات اقتصادی اجتماعی و زیست محیطی انجام شود و پس از آن مبادرت به اجرای پروژه گردد.

۸- زمین شهری یکی از منابع محدود می‌باشد که در مصرف آن باید دقت شود عدم توجه بدین موضوع باعث کمبود زمین برای خدمات عمومی می‌شود لذا شاهد دو یا سه وقته شدن مدارس در بعضی شهرها می‌شویم. در حالی که با پیش‌بینی فضاهای آموزشی مورد نیاز می‌توان در طراحی‌ها، توسعه آینده را مدنظر گرفته و با کمترین تخریب زیست محیطی مبادرت به ساخت و ساز نمود.

۹- فضاهای سبز، باغها، زمین‌های بزرگ به عنوان فضاهای طبیعی شهر باید محفوظ بماند و از دخل و تصرف آنها جلوگیری جدی به عمل آید تا بتوان از این طریق توسعه فضایی شهرها را متعادل و رابطه انسان با محیط خود را منطقی نمود.^(۱۱)

۱۰- عدم تناسب محیط‌های شغلی با محیط اطراف مشکلاتی را برای شهرها

مخصوصاً شهرهای بزرگ فراهم نموده است به عنوان مثال پهلوئی هم واقع شدن فعالیت‌های غذایی و مکانیکی باعث عدم تعادل در سلامت شهری شده و ایجاد صنایع مزاحم در شهرها مخصوصاً در محله‌های مسکونی باعث بروز ناهنجاری و بروز مشکلاتی برای شهروندان شده است که جداً باید از رشد آن جلوگیری به عمل آید. ۱۱- ایجاد شبکه‌های حمل و نقل عمومی مثل قطارهای زیرزمینی و روزمینی و جلوگیری از وسایل نقلیه خصوصی مخصوصاً وسایل دودزا باعث سالم شدن هوای شهر می‌گردد.

۱۲- ایجاد امکانات ورزشی و تفریحی در محله‌های مسکونی که مورد نیاز برای سلامتی انسانها می‌باشد.

۱۳- فراهم کردن امکانات آموزشی، مخصوصاً آموزش‌های دیداری از طریق رسانه‌های گروهی و رادیو و تلویزیون باعث بالا رفتن فرهنگ مردم برای حفظ شهر می‌شود. یکی از مشکلات بیشتر کشورهای جهان سوم عدم آموزش شهری است که باعث بروز مشکلات شهری می‌گردد.

۱۴- ارزیابی اثرات زیست محیطی،* ابزار مناسبی برای مدیریت شهری است که با تکیه بر آن می‌توان بسیاری از مشکلات و پیامدهای مخرب آینده در سطح نواحی شهری را کاهش داد. (۱۲)

۱۵- استفاده از مشاوران دانشمند با تخصصهای مختلف علوم جغرافیایی، برنامه‌ریزی، جامعه‌شناسی شهری، اقتصاد شهری در شهرداریها امری ضروری است که موجب تهیه طرحهای مطالعه شده و ارزشمند می‌گردد.

۱۶- ایجاد شوراها و دخیل کردن مردم در تصمیمات شهری در حفظ و حراست ارزشهای شهری می‌تواند مؤثر باشد.

۱۷- ارتقای سطح زندگی مردم فقیرنشین و ایجاد تسهیلات مورد نیاز آنها و ایجاد عدالت اجتماعی در توزیع خدمات شهری می‌تواند در ایجاد ثبات و حفظ و حراست

منابع انسانی و طبیعی شهری مؤثر باشد. ۶- تأمین نیازهای اساسی مردم شهر و توجه به خصوصیات اجتماعی و اقتصادی آنها می تواند عامل مهم در توسعه شهری باشد. (۱۳)

نتیجه گیری و پیشنهادات

با مطالعه روند شهرنشینی در جهان بدین نتیجه می رسیم که رشد شهرنشینی در جهان در حال گسترش می باشد و کشورهای جهان سوم بیشترین رشد شهرنشینی را خواهند داشت. مهاجرتهای توده ای از روستاها به شهرها در حال گسترش می باشد و روز بروز بر آن افزوده می شود. بیشتر این مهاجران فقیران روستایی هستند که به فقرای شهری افزوده می شوند.

تجمع بیش از حد این جمعیت فقیر شهری باعث ایجاد حاشیه نشینی شده و استفاده از تکنولوژیهای جدید برای ایجاد اشتغال موجب به کارگیری منابع محیطی اطراف شهرها شده است. فشار بر طبیعت، استفاده از زمینهای کشاورزی اطراف شهرها برای ساختمان سازی و گسترشهای شهری باعث بروز مشکلات تازه ای برای شهرها شده است. آلودگی های محیطی، تراکم بیش از حد جمعیت و ساختمان، زاغه نشینی، ترافیک و دهها معضل دیگر از عواملی هستند که چهره طبیعی شهرها را برهم زده و باعث دوگانگی شهری و از همه مهمتر بیگانه کردن انسان با محیط اطراف خود می باشد.

دخل و تصرف انسانها در محیط طبیعی اطراف شهرها باعث از هم پاشیدگی محیط می شود و موجب تخریب آن می گردد. در سالهای اخیر بیشتر برنامه ریزان شهری به مشکلات شهری توجه نموده و راهکارهایی را برای حل مشکلات زیست محیطی شهرها ارائه داده اند. بطور خلاصه این راهکارها عبارتند از:

۱- توجه به مناطق دیگر غیر از شهرهای بزرگ مخصوصاً شهرهای درجه دوم و متوسط تأثیر آن در تعادل نظام شهری.

۲- تقدم توجه به مسائل انسانی و ارزشهای اجتماعی بر استفاده از تکنولوژی.

۳- جلوگیری از رشد صنایع بزرگ در شهرهای بزرگ.

- ۴- استفاده از حمل و نقل با سوخت غیر فسیلی برای جلوگیری از آلودگی هوا.
- ۵- استفاده صحیح و منطقی از زمین های شهری و حفظ و نگهداری محیط زیست اطراف شهرها.
- ۶- جلوگیری از صنایع مزاحم در محله های مسکونی شهرها.
- ۷- ایجاد مکانهای ورزشی و تفریحی در محله های مسکونی.
- ۸- توجه به آموزش مردم از طریق رادیو و تلویزیون برای حفظ و نگهداری فضاهای سبز و عمومی.
- ۹- توجه ارزیابی به آثار زیست محیطی در مدیریتهای شهری.
- ۱۰- دخیل کردن مردم در تصمیمات شهری.
- ۱۱- ارتقای سطح زندگی مردم فقیر شهری و ایجاد تسهیلات مورد نیاز برای آنها نهایتاً با برنامه ریزی های درازمدت اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی می توان آینده شهرها را کنترل و مسائل زیست محیطی آن را حل نمود.

منابع و یادداشتها

1- Bovaird, T. "Local Economic Development and the city" in *Urban Studies*, Vol. 29. No. 314.

PP.343-368.

۲- ترنر، جان: شهرنشینی و خانه سازی در کشورهای در حال توسعه، ترجمه پرویز زاهدی، مجله مسکن و انقلاب،

شماره های ۷۲ و مهر و آبان ۱۳۷۵

3- Palen J.J (1987), *the Urban World*, Mc Graw - Hill Book Company , New York.

4- United Nation (1980), *Department of Economic and Social Affairs, Patterns of Urban and Rural*

Population Growth. No. 68,1980.

۵- رهبر سعادت، علی: مفهوم توسعه پایدار و ارتباط آن با حفظ محیط زیست در خلاصه مقالات اولین همایش

مدیریت توسعه پایدار در نواحی شهری، تبریز، دانشگاه تبریز، ۱۳۷۸، ص ۲۲

6- United Nation (1989) *Report on the World Social Situation*, New York: UN.

7- Geddes, J. and Kenneth Muir (1987), *Aspects of Social Geography Change and Development*,

Hodder and Staughton , London.

۸- فتونی، هیلدا: نقش ارزیابی اثرات زیست محیط دو فرآیند مدیریت شهر در خلاصه مقالات اولین همایش

مدیریت توسعه پایدار نواحی شهری، تبریز، دانشگاه تبریز، ۱۳۷۸، ص ۲۲

9- Rondinelli, D. 1985, *Secondary City in Developing Countries*. Sage Publisher, London.

10- Patrick, J (1991) " *Resional and National Development*" in *Human geography Systems* , *Patherns*

and Change.

۱۱- لقااتی، حسعلی: شهر سالم در مجله مسکن و انقلاب، شماره ۷۱ و ۷۲ مهر و آبان ۱۳۷۵، انتشارات سازمان

مشکن، تهران خواهد گذاشت که در استقرار سکونتگاهها و پایداری آنها مؤثر است

۱۲- فتونی، هیلدا، همان منبع تغییر دانا در مصف رودخانه است بطوری که هیچ تکیه گاه

۱۳- شکوئی، حسین و سید محمد کاظم محمدی: مولفه های اجتماعی - اقتصادی توسعه پایدار شهری در خلاصه

مقالات اولین همایش مدیریت توسعه پایدار نواحی شهری، تبریز، دانشگاه تبریز، ۱۳۷۸، ص ۷

۲- استفاده از حمل و نقل با مسوولیت در زمینه های جلوگیری از آلودگی هوا

1- Borsari, T. Local Economic Development and the Role of the State. *Journal of Economic Surveys*, 1997, 11(2), 145-168.

۳- جلوگیری از صنایع مزاحم در محله های مسکونی

3- Paine, J. (1987). *The Urban World*. New York: Hill Book Company.

4- United Nation (1980). *Department of Economic and Social Affairs, Patterns of Urban and Rural Population Growth*. No. 88, 1980.

۵- برنامه های توسعه شهری در محیط های شهری

5- United Nation (1989). *Report on the Human Development*. UN.

7- Gebert, J. and Krennath, H. (1987). *Urban Geography, Change and Development*. Hodder and Staughton, London.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رساله جغرافیای انسانی

تولید و نیازات کالاهای مصرفی در محیط های شهری

۲۲، ص ۱۲۱-۱۲۲

4- Goodland, D. 1982. *Secondary City in Developing Countries*. Sage Publisher, London.

10- Patrick, I. (1991). "Regional and National Development in Human Geography Systems", *Patterns and Change*.

ناتوانی تولیدات کشاورزی و صنعتی در مناطق روستایی و محله های حاشیه ای

ناتوانی تولیدات

۲۱، ص ۱۱۱-۱۱۲

۶- تولیدات کالاهای مصرفی در محیط های شهری

۷، ص ۸۷-۸۸